

Wstęp

Introduction

*Twój dom może ci zastąpić cały świat.
Cały świat nigdy nie zastąpi ci domu.*
Blaise Pascal¹

Rodzina to swoisty fenomen uobecniający się we wszystkich sferach życia człowieka, w każdym czasie, miejscu i wszelkiej rzeczy, która jest dlań znacząca, jak i trudna zarazem. Tym samym „przebywanie w przestrzeni domu rodzinnego jak najdłużej, znalezienie tam własnego miejsca, permanentne włączanie się, wtapianie się w tę przestrzeń, uczestniczenie w życiu rodziny, stała w nim obecność fizyczna i duchowa prowadzi do zakorzenienia się”², dzięki któremu możliwe jest kształtowanie się tożsamości w zasadniczych jej wymiarach – osobistym, społecznym oraz kulturowym – a w konsekwencji wszelakie uczestniczenie w życiu współczesnym, budowanym również na przeszłości, a więc jednostkowe, wspólnotowe oraz obywatelskie bycie. Stąd rodzina stanowi szczególny przedmiot naukowych dyskursów uprawianych na gruncie wielu nauk. My proponujemy spojrzenie na rodzinę z perspektywy pedagogicznej i historycznej, które w swej istocie stratyfikować będą wybrane zmiany natury cywilizacyjnej (również w kontekście pożądanych i postulowanych zmian). One bowiem generują nowe porządki – społeczne, polityczne czy kulturowe – które w istotnym stopniu ważyły i ważą nadal na kondycji rodziny, jej trwaniu i przeobrażeniach, którym podlega. Warto zatem przedmiotem zainteresowania uczynić:

---

¹ Za: D. Lalak (red.), *Dom i ojczyzna. Dylematy wielokulturowości*, Warszawa 2008, s. 9.

² J. Izdebska, *Dom rodzinny – dom ojczyzna. Bogactwo znaczeń*, [w:] *Dom i ojczyzna...*, dz. cyt., s. 97.

- społeczne i polityczne uwarunkowania funkcjonowania rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem społecznego statusu rodziny oraz poszczególnych jej członków, polityki rodzinnej państwa, zobowiązań rodziny na rzecz społeczeństwa i państwa czy spojrzenia na rodzinę z perspektywy osadzenia jej w tradycji;
- dom rodzinny jako miejsce znaczące w procesie kreowania tożsamości młodego pokolenia, a więc także miejsce kulturowego dziedziczenia oraz socjalizacji o istotnej aksjologicznej konotacji;
- dysfunkcje występujące w przestrzeniach życia rodzinnego, które w istotnym stopniu utrudniają wychowawcze funkcjonowanie rodziny i zaprzeczają niejednokrotnie szanse na godne, szczęśliwe oraz efektywne życie zarówno dzieciom, jak i dorosłym członkom rodziny;
- i wreszcie sylwetki wybitnych uczonych, w życiu i działalności naukowej których szczególnie miejsce zajmowała rodzina, przekazując im fundamenty moralno-etycznego postępowania i naukowej dociekliwości. Ich bogata działalność naukowa – zwłaszcza pedagogiczna – zapisała się znacząco na kartach historii wychowania.

Warto podkreślić przy tym, iż proponujemy Czytelnikom spojrzenie na rodzinę z perspektywy doświadczeń badaczy zagadnienia z różnych krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Taki ogląd umożliwia bowiem nie tylko poznanie stanu wiedzy w analizowanym zakresie w różnych krajach (Polska, Czechy, Litwa, Ukraina, Rosja), ale także, a może przede wszystkim, pozwala na wieloaspektowe ujęcie wychowawczego funkcjonowania rodziny w nader złożonych i zróżnicowanych czasach – współcześnie i przez pryzmat historii.

Alicja Szerląg
Stefania Walasek